

Majolis un-Nafois (I- qism)

Alisher Navoiy

MUQADDIMA

Bismillohir-Rahmonir-Rahim

Yuz hamd angakim yasab jahon bo'stoni,
Aylab yuzu zulfidin gulu rayhoni.
Qildi yasag'och bu bog'i ruhafzoni
Nazm ahlin aning bulbuli hush ilhoni.

Va durudi noma'dud ul xulosai ma'dum va mavjudg'akim⁽¹⁾:

*To taxti fasohat avjida topti nishast,
Ham nazmki etti zumrai tab'parast,
Ham nozimining poyasiga berdi shikast,
Ham nazmini qildi qaro tufroqqa past.*

Xurdabinlar xizmatida va xiradoyinlar hazratida ma'ruz ulkim, nazm kalomi rutbasi rif'atig'a ushbu dalil basdurkim, aning muqobilasidakim, arab fusahosi balog'at zevarlari bila namoyishliq va fasohat gavharlari bila oroyishliq nazm ra'nolarig'a jilva berurlar erdi va da'vo ko'si ovozasii falakka yetkururlar erdi. Hazrati maliki allomning⁽²⁾ kalomi mu'jiz nizomi⁽³⁾Jabraili⁽⁴⁾ hujasta farjom vositasi bila xayr-ul-anom alayhissalavotu vassallamg'a⁽⁵⁾ nozil bo'ldi. Bas nazm ilmi qoyillari va she'r fani komillarikim, daqoyiq durri pokining bahri ummoni va maoniy la'li otashnokining koni bo'la olg'anlar, bas sharif xayl va aziz qavm bo'lg'aylar, bu jihatdindurkim, alarning nomin otlari va kiromiy sifotlari zamon sahoyifidin va davron safoyihidin mahv bo'lmasun deb tasnif ahli ta'liflarida va ta'lif xayli tasniflarida fusuli orosta va abvobi piyrosta qilibdurlar va o'z kitobatlarig'a bu jamoat zikridin zeb beribdurlar. Ul jumladin biri hazrati mahdumi, shayx ul-islomi mavlono Nuriddin Abdurahmon Jomiy⁽⁶⁾ (madda zilli va irshodahu)⁽⁷⁾ dur.

*Ulkim bu to'quz falakni aql etsa xayol,
Daryoi ulumig'a topar qatra misol,
To chashmai tab'i dahr aro ochti zulol,
Hayvon suyi yanglig' ayladi molomol.*

Mundoq buzurgvor oliy miqdor «Bahoriston»⁽⁸⁾ otlig' kitobidakim, sekkiz ravza ochibdur va sekkiz ravzai jannat alar xijolatndin el ko'zidin ixtifo pardasig'a qochibdur va oni Sultoni Sohibqiron⁽⁹⁾ oti zevari bila muzayyal va alqobi gavhari bila mukallal qilibdur, bir ravzasini bu mavzun navoliq balobil va matbu' sadolig' anodil gul bongidin rashki nigorxonai Chin⁽¹⁰⁾va g'ayrati firdavsi barin qilibdur va Amir Davlatshohkim⁽¹¹⁾, Xuroson mulkining asil mirzodalari

orasida fazl va donish zevari bila bahramand, faqr va qanoat toji bila sarbalanddur, ham Sul-tonn Sohibqiron otig‘a «Tazkirat ush-shuaro»⁽¹²⁾ otlig‘ kitob bitibdur, voqean base zahmat tortibdur va bu toifani yaxshi jam‘ qilibdur. Bu bobda yana dag‘i rasoil va kutub bor. Ammo barchasidan burun o‘tgan shuaro va erta kechgan fusohoning oti mazkur va sifoti masturdur va bu xujasta zamon va farxunda davron shuaro va xushta‘blarikim, Sul-ton Sohibqiron yumni davlatidin va natijai tarbiyatidnn she‘rning ko‘prak uslubida, bataxisis g‘azal tavrida barchadin dilosoroq va nishot afzoroqdur, tarkibi salosat va latofatin burung‘ilarga yetkuradurlar va ma‘ni nazokat va g‘arobatin ulcha sharti bor, bajo kelturadurlar, otlari ul jamoat zumrasida bo‘lmoqdin mahrum va so‘zlari ul tartib va qoidada noma‘lum uchun shikasta xotirg‘a va sinuq kungulg‘a andoq keldikim, bir necha varaq bitilgay va bu asr shuaro-si bila bu davr zurofasi otin anda sabt etilgay, to bu niyozmandlar ham burung‘i shuaro akobiri zaylida mazkur bo‘lg‘aylar va bu payravlar ham ul rahbarlar xaylig‘a qo‘shulg‘aylar. Bu jihatdin Sul-ton Sohibqironning humoyun valodatlar⁽¹³⁾ zamonidin ro‘zafzun davlatlari davronig‘achakim, qiyomatg‘acha barqaror va olam inqirozig‘acha poydor bo‘lg‘ay, ulcha faqir eshitibmen, ammo xizmatlarig‘a yetmaymen va ulcha xizmatlarig‘a yetibmen, ammo holo bu fano dor ul-g‘ururidin baqo dor us-sururig‘a intiqol qilibdurlar⁽¹⁴⁾ va ulcha holo bu farrux zamonda namoyandadurlar⁽¹⁵⁾ va ul hazrat zoti malakiy sifotig‘a madh saroyandadurlar, jam‘ qi-lilg‘ay va har qaysining natoyiji tab‘idin biror nima nishona no‘sunluq yozilg‘ay. Chun bu maqsudg‘a yetildi, oni sekkiz qism etildi va har qismi nafis bir majlisg‘a mavsum bo‘ldi va majmu‘ig‘a «Majolis un-nafois»⁽¹⁶⁾ ot qo‘yuldi.

*Bu tuhfaki, xushmen ibtidosi birla,
Ham nazm latoyifi adosi birla,
Ummid bukim, umr vafosi birla,
Xatm aylagamen shoh duosi birla.*

AVVALGI MAJLIS

Jamoati maxodim va azizlar zikridakim, bu faqir alarning sharif zamonining oxirida erdim va mulozimatlari sharafiga musharraf bo‘lmadim

Ul jumladin, soliki atvor va koshifi asror, ya‘ni: Hazrati Amir Qosim Anvor⁽¹⁾ (quddisa sirruhu⁽²⁾)dur. Har necha alarning rutbasi shoirlig‘ poyasidin yuqoriroqdur va valoyat ahli⁽³⁾ zumrasida vasfdin tosh-qariroq, ammo chun haqoyiq va maorif adosida⁽⁴⁾ nazm libosi dilpazirroq uchun iltifot qilur ekandurlar, tayammun jihatidan bu muxtasarni alarnng sharif ismlari bila ibtido qilildi.

Mirning asli Ozarbayjondindur va mavludi Sarob otlig‘ kentdindur. Yigitliklarida shayx Sadrid-din Ardabiliy⁽⁵⁾ (quddisa sirruhu)g‘a murid bo‘ldilar va sufiya odob va tariyqin andin takmil qilib shayx ishorati bila Xurosong‘a keldilar va oz vaqtda xaloyiq Mir xizmatig‘a firifta bo‘lub g‘avg‘o qila boshladilar. Podshohi zamon Mirga ixroj hukmi qildi. Balx va Samarqand

sari borib, muddate bo‘lub, yana dor us-saltanat azimati qildilar, yana Chig‘atoy mirzodalari, balki ulus ozadalari murid bo‘lnb, hujum qila boshladilar. Ravishlari pok erdi va nafasleri otashnok. El bag‘oyat alar nazmlarig‘a moyil va she‘rlarin o‘qumoq va bitimakka rog‘ib bo‘ldilar. Har oyinakim, devon jam‘ qilurg‘a bu amr bois bo‘ldi va «Anis ul-oshiqin»⁽⁶⁾ otlig‘ muxtasarroq masnaviy ham nazm qildilar va tarje’⁽⁷⁾ dag‘i dedilar va tabarruk jihatdan ikki matla’ bitilur, biri bukim:

*Ishqi tu ki sarmoyai mulki du jahon ast,
Alminnatu lillahki, maro bar dilu jon ast*⁽⁸⁾.

Yana biri bukim:

*Rindemu oshiqemu jahonso‘zu joma chok,
Bo davlati g‘ami tu zi fikri jahon chi bok*⁽⁹⁾.

Bu faqir avval nazmekim, o‘rganibmen, bu so‘nggi matla’dur. Hamono uch yosh bila to‘rt yoshning orasida erdim, azizlar o‘qumoq taklifi qilib, ba‘zi hayrat izhor qilurlar erdi va masnaviyleri hazrati mavlono Jaloliddin Rumi⁽¹⁰⁾ (quddisa sirruhu) masnaviylerining vaznidakim «ramali musaddas» derlar voqe’ bo‘lubtur, bu misra’kim:

Bud dar Tabriz sayyidzodaye⁽¹¹⁾.

andindur, go‘yoki maqsad o‘zlaridur va tarje’larining bandi bu baytdurkim:

*Tui asli hama pinhonu paydo,
Ba af‘olu sifotu zotu asmo*⁽¹²⁾.

Va ul hazratning mubbrak marqadi Jom viloyatida Xarjurd qasabasidadur. Va faqir ham ul ostona joro‘bkashlaridinden⁽¹³⁾. Vafotleri sanai xamsa va salosina va samona miada⁽¹⁴⁾ voqe’ bo‘lubdur.

Mir Maxdum — Hazrati Mir Qosimg‘a⁽¹⁵⁾ xalifa va farzand va mahbub masobasida erdi, otasi Makkadin Imom Ali Muso ar-Rizo⁽¹⁶⁾ ziyoratig‘a Mashhadg‘a keldi, Qaytib Nishopurg‘a yetganda kadxudo bo‘lub mutavattin bo‘ldi. Va anga uch farzand tangri inoyat qildi, kichikragi Mir Maxdum erdikim, oti Sayid Muhammaddur, shahrga tahsilg‘a keldi va zohir ulumin takmil qilg‘on chog‘da hazrati Mir Qosimning zuhur va shuhrati vaqti erdi, ul hazrat xizmatig‘a yetgach murid va vobasta bo‘ldi va hazrat Mir aning tarbiyat va takmilig‘a mashg‘ul bo‘ldilar va azim riyozatlar buyurub qattiq xizmatlarg‘a ruju’ qildilar. Chun Mir Maxdum poktiynat va sohibdavlat yigit erdi, ul xizmatlarni andoq qildikim: «Man xadima xudima»⁽¹⁷⁾ mazmuni bila hazrat Mir Qosim anga Mir Maxdum ot qo‘ydilar va doim hazrati Mir Qosim ani aziz va mukarram tutar erdilar. Bu matla’ aningdurkim:

*Mutrib, bizan taronavu soqiy biyor jom
Xunash halol onki biguftast: «may harom»*⁽¹⁸⁾.

Va mazori Nishopur viloyatida Mehroboddadur.

Hofizi Sa'd — Mir Qosim muridlaridandur Chun loubolivash va sho'xtab'roq kishi erdi. Xiriy shahrining lavand va ichkuchi yigitlari anga musohib bo'lur erdilar. Bu jihatdin alardin nohamvor maoshva beandom atvor zohir bo'lur erdi. Hazrati Mirg'ama'lum bo'lg'och, oni o'z suhbatidin mahrum qilib xonaqoxdin ixroj qildilar va buyurdilarkim, hujrasini buzub tufrog'in toshqari tashlasinlar. Ul mahalda Hofizi Sa'd bu g'azalni ayttikim, bu matla' ul g'azaldindur:

*Maro dar olami rindi ba rasvoi alam kardi,
Dilam burdiyu jonamro nadimi sad nadam kardi⁽¹⁹⁾.*

Va andin so'ngra Hofiz mardud bo'lub, mulozamat davlatiga musharraf bo'la olmadi. Va Hofiz hamul hirmonda olamdin o'tti.

Xoja Abdulvafoyi Xorazmiy (quddisa sirruhu) kibori avliyodindur. Xorazm xalqi g'oyat malakiy sifatlig'idin Xojani «er farishtasi» derlar erdi va Xoja ulumi zohiriy va botiniyni takmil qilib erdi. Va tasavvufda yaxshi musannofoti bor va mashhurdurkim, ulumi g'ariba ham bilur erdi, ammo andin zohir, bo'lmas erdi, balki g'oyati tavajjuh va istig'roqdin parvo ham qilmas erdi. Advor va musiqiy ilmida dag'i mahorati bor erdikim, risolasidan ma'lum bo'lur. Xoja avsofini har kishi bitir bo'lsa, alohida bir kitob bitmak kerak, ma'lum emaskim, bir kitobda ham siqq'aymu yo yo'q. Bir ruboiysi bila ixtisor qiloli.

*Bad kardamu e'tizor badtar zi gunoh,
Zero ki dar in hast se da'vii taboh,
Da'vii vujudu da'vii quvvatu havl,
Lohavla valo quvvata illo billoh⁽²¹⁾.*

Xoja ham Xorazmda olamdin o'tti va muborak marqadi ham Xorazmdadur.

Mavlono Husayn Xorazmiy — Xoja Abulvafo (quddisa sirruhu)ning zohir ilmida shogirdi erdi va botin ilmida murididur. Mavlono o'z zamonining mashohiridindur va «Maqsadi aqso»⁽²²⁾ aning tasnifidur. Va Mavlono Jaloliddin Rumiy (quddisa sirruhu) masnaviysig'a sharh bitibdur va «Qasidai burda»⁽²³⁾ g'a ham xorazmiycha turkiy til bilan sharh bitibdur. O'zga musannafoti ham bor. Ammo axloq va sifoti botin ilmida yorug'lik topqonning munofisidur. Va Mavlono Shohrux⁽²⁴⁾ mirzo zamonida bir g'azal uchun takfir qilib, Xorazmdin Hiriyg'a kelturdilar. Chun donishmand va istiloh bilur kishi erdi hech nima sobit qila olmadilar. Qaytib yana o'z mulkiga ketti. Va ul g'azalning matlai budurkim:

*Ey dar hamin olam pinhon tuvu paydo tu.
Ham dardi dili oshiq, ham asli mudovo tu⁽²⁵⁾.*

Mavlononi Tanso'fi bulog'ida (Xorazmda) o'zbek shahid qildi va qabri Xoja Abulvafo (quddisa sirruhu) qabrining oyog'i saridur.

Shayx Ozariy — Isfaroyinda zuhur qildi va she'ri shuhrat tutti va kuhulat sinnida mayli suluk sari tushti. Haji muborak safarig'a borib, sayr rasmi bila Hnnd sari mutavajjih bo'ldi. Anda ko'p akobir va mashoyix xizmatig'a musharraf bo'lub ul mulk salotini anga murid va mu'taqid bo'ldilar va debturlarkim, Gulbarga podshohi Shayxqa bir lak yarmoq taklif qildi, ammo o'z rasmlari birla bosh yerga qo'ymoq, taklifi ham ko'rguzdi. Shayx ul vajhqa bosh endurmadi va bu baytni ayttikim:

*Mani turk, hindu jifai jaypol guftaam,
Bodi buruti juna ba yak jav namexaram⁽²⁶⁾.*

Va Hinddin qaytg'andin so'ngra Isfaroyinda go'sha ixtiyor qilib toatqa mashg'ul bo'ldi va ba'zi kutub, misli «Ajoyib ud-dunyo» va «Javohir ul-asror»⁽²⁷⁾ Shayxningdur. O'zga musannafoti ham bordur. Va devoni ham mashhurdir. Va bu matla' aningdurkim:

*Boz shab shud chashmi man maydoni gir'ya ob zad,
Sayli ashk omad shabixun bar sipohi xob zad⁽²⁸⁾.*

Va shayxning qabri ham Isfaroyinda o'z maskanida — o'qdurur va Hoji Avhad Mustavfiykim, fazoyili sharhdin mustag'niydur, Shayxning vafoti ta'rixin⁽²⁹⁾ lafzi topibdur. Bu faqir Mavlonon To'ti Turshiziy favtig'a lafzi tarix topib erdim, ma'lum bo'lurkim bir tarixda o'tubdurlar.

Mavlonon Kotibiy⁽³⁰⁾ — o'z zamonining benaziri erdi. Har nav' she'rg'aki, mayl ko'rguzdi, anga maoniyi g'ariba ko'p yuzlandi, bataxis, qasoidda balki ixtiro'lar ham qildi va ko'p yaxshi keldi. Va masnaviyarlari ham misli «Tajnisot» va «Zul-bahrayn» va «Zul-qofiyatayn»⁽³¹⁾ va «Husn va ishq» va «Nosir va Mansur» va «Bahrom va Gulandom» bor. Ammo g'azaliyot va qasoid devoni mashhurroq va yaxshiroq voqe' bo'lubdur. Oxiri umrida «Xamsa»g'a tatabbu' bunyod qildi va anda da'volar zohir qilibdur. Go'yo bu sababdin itmomig'a taviq topmadi. Bu faqirning xayolig'a andoq kelurkim, Mavlonon Kotibiyda she'r saliqasi oncha bor ekandurkim, bizning Sulton Sohibqirondek suxandon podshoh anga murabbiy bo'lsa erdi va umri dag'i biror nima vafo qilsa erdi ko'p elning ko'nglin she'r aytmoqdin sovutqay erdi. Ammo tole'i za'fidin bu mazkur bo'lg'on ikki davlatqa musharraf bo'lmadi. Har taqdir bila insof uldurkim, aning asridin bu kungacha anga g'olibi mahz she'rning-barcha uslubida kishi yo'qtur. Aning yaxshi so'zi ko'pdur. Ammo g'azaliyotida bu matlai yaxshi voqe' bo'lubdurkim:

*Zi chashmu dil badani xokiyam dar otashu ob ast,
Ba chashm binu ba dil rahm kunki, kor xarob ast⁽³²⁾.*

Va qasoidida ham bu matla' xub voqe' bo'lubturkim:

*Ey rost ravii qazo, ba kamoni tu chun xadang
Bar tarkashi tu charxi murassa' dumi palang⁽³³⁾.*

Va masnaviysida kecha borib kunduz kelur ta'rifida ham bu bir bayt aningdurkim:

*Shabpara az gunbazi feruzagun
Raft ba feruzai gunbaz darun⁽³⁴⁾*

Va Mavloni Astrobodda toun marazi⁽³⁵⁾ bila o'tti, o'tar holda bu qit'ani aytib erdikim:

*Zi otashi qahri vabo gardid nogahon xarob
Astrobodki, xokash bud xushbo 'tar zi mushk,
Andar u az piru barno hech kas boqi namond,
Otash andar besha chun aftad na tar monad, na xushk⁽³⁶⁾.*

Va mazori Astrobodda No'h Go'ron degan go'ristondadir.

Mavloni Ashraf⁽³⁷⁾ — darveshvasht va nomurodsheva kishi erdi. Va kiyiz bo'rk ustiga qurchuq chirmar zrdi. Va el bila dag'i omizishi oz erdi. Ko'proq avqot «Xamsa» tatabbu'ig'a sarf qilur erdi; to ul kitobni tugatur tavfiqi topti, voqean o'z xurdi holig'a ko'ra yamon bormaydur. Afv fazilatida «Xamsa»sidin bu bayt yaxshi voqe' bo'libturkim:

*Ba nazdi kase k-o' ba donish meh ast,
Zi mujrimkushi jurmbaxshi beh ast⁽³⁸⁾.*

Bu g'azal matlai dag'i aningdurkim:

*Xohamki, cho'bi tiyr shavam, to tu goh-goh
Bar holi man zi go'shai chashme kuni nigoh⁽³⁹⁾.*

Xoja Ismatullo — Movarounnahr buzurgzodalaridandur. Zohir ilmin takmil qilg'ondur. G'oyat xushtab'lig'idan o'zin she'rg'a mansub qilib devoni mashhur bo'ldi. Va Xalil Sulton⁽⁴¹⁾ otig'a yaxshi qasidalarini bor. Bu matla' Xojaningdurkim:

*Dil kabobest k-az u sho'r barangextaand,
Vaz namakdoni Xalilash namake rextaand⁽⁴²⁾.*

Va Xalil Sulton ash'orining devoni ta'rifida rangin qasidasi bor. Matlai budurkim:

*In bahri begaronki, jahonest dar barash,
G'avvosi aqli kull nabarad pay ba gavharash⁽⁴³⁾.*

Va Xojaning qabri Buxoroda o'z hujrasidadir.

Mavloni Xayoliy — Buxorodin va Xoja Ismatulloning shogirdidir. Bu matla' aningdurkim:

*Ey tiyri g'amatro dili ushshoq nishona,
Xalqe ba tu mashg'ul, tu g'oyib zi miyona⁽⁴⁴⁾.*

Ikkinchi bayti dag'i yaxshi voqe' bo'libturkim:

*Gah mu'takifi dayramu gah sokini masjid,
Ya'neki, turo metalabam xona ba xona⁽⁴⁵⁾.*

O'zi xush xulq va xush tavr yigit ermish, hamonoki qabri Buxorodadur.

Mavlono Bisotiy — Samarqanddindur. Sho'x tab'i bor ermish, ammo bag'oyat omiy ermish. Bu matla'i mashhurdurkim:

*Dil shishavu chashmoni tu har go'sha barandash,
Mastand, mabodoki, banogah shikanandash⁽⁴⁶⁾.*

Bu bayti ham xub voqe' bo'lubturkim:

*Az xuro'shi changu dafvasli tu mexohad dilam.
Z-on ki dar har po'ste boshad xudoro do'ste⁽⁴⁷⁾.*

Qabri Samarqanddadur.

Mavlono Yax'yo Sebak⁽⁴⁸⁾ — Xuroson mulkining rangin fozili erdi, ko'p ulum va fununda mohir erdi. Sanoye' va aruz fanida barcha el ani musallam tutarlar erdi. Aning tab'i diqqatini har kishi bilay desa «Shabistoni xayol» degan kitobini ko'rsun. Avval «Tuffohiy» taxallus qilur erdi. So'ngra «Fattohiy» ham taxallus qildi. Ammo «Xumoriy» va «Asroriy» ham taxallus qilibdur. «Fattohiy» taxallus bila bu matla' aningdurkim:

*Eyki, davri lola sog'ar xoli az may mekuni,
Raft umr, in dog'i hasratro davo kay mekuni⁽⁴⁹⁾.*

Va «Asroriy» taxallus bila Xoja Hofiz⁽⁵⁰⁾ tatabbuida bu bayt aningdurkim:

*Arrai bargi kanab, ey bangiyon, z-on tez shud,
To burad bexiniholi aqlu imoni shumo⁽⁵¹⁾*

Bu faqir aruz fanida vosita bila Mavlononing shogirdimen⁽⁵²⁾. Inshoollohkim, o'z yerida kelgay. Mavlono darveshvash va qone' kishi erdi. Go'shaye ixtiyor qilg'on jihatidin latoyifi tab'i ozroq shuhrat tutti. Sana isno va xamsina va samona miada⁽⁵³⁾ olamdin o'tdi.

Mir Islom G'azzoliy⁽⁵⁴⁾ — Hujjat ul-islom Imom Muhammad G'azzoliy (quddisa sirruhu) avlodidindur. Zohir ulumin takmil qildi va lekin foniy sifat va betakalluf kishi erdi. Va tibb va hikmatda mahorati bor erdi. Salotin va hukkom majlisig'a borur erdi. G'oyati latofati tab'idin nazmg'a dag'i ishtig'ol ko'rguzur erdi va aning nazmda kamoli Hakim Anvariyning⁽⁵⁵⁾ bu qasidasi javobidakim:

Chu murodi xeshro bo mulki Ray kardam qiyos⁽⁵⁶⁾.

Ma'lum bo'lurkim, Alouddavla Mirzo⁽⁵⁷⁾ madhida aytibdurkim, har bayti boshtin oyoq ul zamonning bir ta'rixidur. Mir Balxda Hazoraspiylar chog'ida bor ekandur, Sulton Abu Sa'id⁽⁵⁹⁾ Mirzo chog'ida olamg'a vido' qildi.

Sayid Ali Hoshimiy — Sayid Hoshimiy nasab va xushtab' yigit erdi. Abdullatif Mirzo⁽⁶⁰⁾ mulozamatida bo'lur erdi. Va sipohiylik ham qilur erdi. Va sho'x tab'g'a bu bayt shohidi adildur.

*Dar biyobonin adam budam ba fikri on dahan,
Shud padid on xatti sabzu gasht Xizri rohi man⁽⁶¹⁾.*

Qozi Muhammad Imomiy — mutadayyin va xushtab' kishi erdi. Xurosonning qoziyul-quzotlig' mansabida mutammakkin bo'ldi. Va nazmg'a gohi mashg'ul bo'lur erdi. Ash'ori Hiri shahrida el orasida bor. Bu matla' aningdurkim:

*Guftamash gul-gul baromad rangi ruxsorat zi mul,
G'unchai u dar tabassum shudki, az gulho chi gul⁽⁶²⁾.*

Va qabri Hiriya Imom Quzotning go'ristonidadur.

Mavlonο Muhammad Olim — Samarqand ulamosidin Ulug'bek Mirzo⁽⁶³⁾ bila hamsabaq va musohib erdi. Ammo bag'oyat daler va sho'xtab' va xiyra kishi erdi. Bahsda ko'p go'stoxona so'zlar va javoblar aytur erdi. Saltanati azim ush-sho'niy tahammul qila olmadi. Samarqanddin anga ixroj hukmi bo'lub Hiriya keldi va munda Mavlononing maqdamin g'animat tuttilar va sokin bo'ldi. Bu matla' aningdurkim:

*Mo siyah baxtemu bad ro'zemu axtar so'xta,
Sham'i maqsude ba umri xuld shabe nafro'xta⁽⁶⁴⁾.*

Va Mavlonο ham Hiriya madfundur.

Mavlonο Qudsiy — hiriylidur, shiringo'y kishi ermish. Va og'zida laqva marazi bor erdi, andoqkim og'zidin suv borur erdi va zabt qila olmas erdi, bu bobda debdurkim:

*Bu vujudi chunin dahanki, marost,
She'r go'yamki, ob az u bichakad⁽⁶⁵⁾.*

Bu matla' dag'i aningdurkim:

*Eyki, man'am mekuni az didani on gul'uzor,
Holati dilro namedoni, maro ma'zur dor⁽⁶⁶⁾.*

Mavlonο Ruhiy Yoziriy — Xuroson afozilining doxilidur. Tab'i xub va suluki marg'ub kishi erdi.

«Bulbul bila gul» va «Sham' bila parvona» orasida munozara bitibdur. Anda ko'p diqqat ko'rguzubtur. Saraxs viloyatidin nari Darun va Yezirg'acha ko'prak tab' ahli aning zamonida anga shogird erdilar.

Bu matla' aningdurkim:

*Namexohamki, kas yobad zi sirri holam ogohi,
Va garna olame so'zam ba yak ohi sahargohi⁽⁶⁷⁾.*

Mavlonoh Sohib Balxiy — bovujudi she'r fanida mahoratlik kishi erdi, advor va musiqiy ilmida komil erdi. O'z g'azallarini o'z amallariga bog'labdurkim, aning fazoyilig'a dalolat qilg'ay. Ul jumladin, «Chahorgoh» amalidirkim, mashxurdur. Derlarkim, Jo'gi Mirzo⁽⁶⁸⁾ majolisida ul amaldin o'zga nima ayturmas ekandurki, bu g'azalga bog'labdur:

*Hamchu subh az mehri ro'yat mezadam damhoi sard,
To rasam ro'ze ba ko'yat dil base shabgir kard⁽⁶⁹⁾.*

Va Xoja Salmonning⁽⁷⁰⁾ masnu' qasidasig'a javob debturkim, andin ko'p iste'dod ma'lum bo'lur za yana bir qasidasi javobida bu matla' xub voqe'durkim:

*Zi qomati tu ba olam qiyomate barxost,
Qiyomatest qadat gar buvad qiyomat rost⁽⁷¹⁾.*

Va g'azaliyotida bu matla' mashhurdurkim:

*Tui koni namaku mo sho'rbaxton,
Xudo in dod morou turo on⁽⁷²⁾.*

Va tab'ida tama' mufrit uchun bovujudi fazoyil el qoshida izzati kamrak erdi. Oshpaz bila nonvoy-din osh va non tilab yer erdi. Bu g'arazg'a aytqon qit'asidin bir bayt budururkim:

*Magasi murda bud qaylai ro'i osham,
Shubushi zinda bud kunjudi ro'i nonam⁽⁷³⁾.*

Mazori Balx navohisidadur.

Mavlonoh Siymiy — Nishopurdindur, ko'p fazli bor erdi. She'r va muammo va insho va xatda asridag'i bu fan ahli musallam tutar erdilar. Bir kun da'vo bila ikki ming bayt aytib bitigani mashhurdur. Va muhri bu baytni aytib qozdurubdurkim:

*Yak ro'z ba madhi shohi pokiza sirisht
Siymiy du hazor bayt guftu binavisht⁽⁷⁴⁾.*

Har oyinakim, bu baytdin boshqa el ichida g'azali-din bir ozroqcha bor.

Mavlono Ali Ohiy — Mashhaddindur. «Xamsa» muqobalasida necha masnaviy aytibdurkim, chun muqobalag'a keltursa, go'yoki bo'lmas. Ul jihatdin shuhrat tutmaydur. «Xayol va visol» otlig' kitobida bir bayti bor, magarkim, mulhimi g'ayb aning tiliga o'z she'ri bobida solg'ondurkim:

*She'reki buvad zi nukta soda,
Monad hama umr yak savoda⁽⁷⁵⁾.*

Mavlono Ali Shihob — turshizlikdur. Sulton Muhammad Boysung'ur⁽⁷⁶⁾ mulozimi erkandur, ham ravon, ham puxta aytur erkandur. Ul zamon shuarosi andin yomon ayturlar ermesh. Va Mavlono Sirriy aning o'g'lidurkim, o'z yerida mazkur bo'lg'ay. Bu matla' aningdurkim:

*Chu parda az rux chun oftob bardori
Ba jonu dil kunadat mushtari xaridori⁽⁷⁷⁾.*

Muhammad Ali Shug'oniy — vazirzodadur, tab'i xub voqe' bo'lg'on jihatdin nazmg'a ko'p mashg'ul bo'lur erdi, bu bayt aning ash'oridindurkim:

*Chunon g'ariqi mayam, soqiyoki, az gili man
Agar gule badar oyad sharob az u bichakad⁽⁷⁸⁾.*

Mavlono Tole'iy — ham Sulton Muhammad Boysung'ur modihhi erdi. Tab'i g'arobat sori maylliqlik shoirdur.

Imomi jin va ins Ali ibni Muso ar-Rizo madhida qasida aytibdur, matlai budurkim:

*Xishti in mehri zar andudeki, bar saqfi samost,
Bahri farshi ravzai Sulton Ali Muso Rizost⁽⁷⁹⁾.*

Mavlono Tusiy — masalgo'y va g'azalgo'y erdi. She'ri base omfirib erdi. Uzun umr topti, hamonoki yoshi yuzga yetti. Bu matlai mashhurdurkim:

*Zihi no'shi labi la'lat hayoti. jovidoni man,
Ba dandon megazi labro chi mexohi zi joni man⁽⁸⁰⁾.*

Bu matla' ham aningdurkim:

*Maro boshed, ey xubon, xudoro,
Xudoro doramu boqi shumoro⁽⁸¹⁾.*

Iroqda olamdin o'tti.

Bobo Savdoiy⁽⁸²⁾ — Bovarddindur. Avval «Xovariy» taxallus qilur erdi. G'aybi olamdin anga jazaba yettikim, aqli zoyil bo'lub, eldin chiqib bosh-ayog' yalang devonalardek tog'u dashtda

Lituz.com

**To'liq qismini
Shu tugmani
bosish orqali
sotib oling!**